

ΤΟ ὉΔΕΙΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ἐφέτος δὲν ἐσκόπουν νὰ συνεχίσω τὰς ἐν τῷ Ὁδείῳ τοῦ Περικλέους ἀνασκαφὰς ἡμῶν, ἅς ἀπὸ τοῦ 1914 ἤρξάμεθα, διότι ὁ χῶρος, ὃν κατελάμβανον αἱ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. ἐταιρείας ἐξαγορασθεῖσαι τρεῖς μικραὶ οἰκίαι, ἅς κατεδαφίσαντες ἐξηρευνήσαμεν διὰ σκαφῆς ὀλόκληρον μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, καὶ οὕτω δὲν ἔμεινε πλέον ἐλεύθερος χῶρος πρὸς περαιτέρω ἀνασκαφὴν· ἀνάγκη ἔθεν νὰ ἀπαλλοτριωθῶσι δύο ἕτεραι μικραὶ οἰκίαι πρὸς πλήρη ἀποκάλυψιν καὶ τοῦ ὑπολοίπου ἡμίσεως τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτηρίου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῆς ἡμῶν ὑπῆρξαν, ὡς γνωστὸν, λίαν ἱκανοποιητικὰ. Ἀπεκαλύφθη τὸ ἥμισυ μέρος τοῦ Ὁδείου, ἧτοι τὸ ἥμιον πελωρίας αἰθούσης καὶ οὐχὶ στοᾶς, ὡς ἐνομιζετο, οἰκοδομήματος τετραγώνου μετὰ τῆς βορειανατολικῆς, γωνίας καθ' ἕλον σχεδὸν τὸ μῆκος τοῦ κτηρίου, 60 περίπου μέτρ. μήκους καὶ μέγα μέρος τῆς Β Δ πλευρᾶς. Αἱ πλευραὶ τῆς αἰθούσης σώζονται εἰς ὕψος 3 μετρων, ἐκτισμέναι διὰ πειραϊκῶν λίθων ἰσοδομικοῦ τρόπου καὶ ἦσαν ἐπενδεδυμέναι ἔσωθεν διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ὧν ἀρκετὸν μέρος διεσώθη. Ἐνωθεν τοῦ τοίχου τούτου διήρχετο τὸ διάζωμα καὶ ὅπισθεν τούτου ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν ἐδωλίων τῶν ἀκροατῶν, ὡς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς Πριήνης καὶ τῷ ἐν Μεγαλοπόλει θεάτρῳ.

Ἀπεκαλύψαμεν ἐπίσης τὰ θεμέλια τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου, προφανῶς τοῦ Προπύλου, δι' οὗ συνεκοινῶναι μετὰ τῆς ὀρχήστρας τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀνδοκίδης, ὅτι διὰ τοῦ Προπύλου τούτου κατῆλθον οἱ συνωμόται εἰς τὴν ὀρχήστρην.

Τὸ Ὠδεῖον συνεχίετο μετὰ τοῦ θεάτρου, εἰσεχώρει μάλιστα ἡ ΒΔ. πλευρά. Οὕτω χάριν αὐτοῦ ἐθυσίασθη κατὰ τὸ Ν'Α ἄκρον αὐτοῦ σπουδαῖον μέρος αὐτοῦ τοῦ θεάτρου, ἦτοι τὸ ἄνω ἥμισυ τριῶν ἐκ τῶν κερκίδων αὐτοῦ.

Οἱ ἐπισκεφθέντες τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἔγκριτοι ἀρχαιολόγοι κ. κ. Καβδαδίας, Ὀρλάνδος Picard, Karo, Knackfuss, Σδορῶνος, Wace, Walter, Δραγάτσης, Λεονάρδος καὶ ἄλλοι συνεφώνησαν μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ὅτι τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκοδόμημα εἶναι ὄντως τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Ὑπῆρχον ὁμοῦ καὶ τινες ἀντιφρονούντος ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, διότι ἐφαντάζοντο αὐτὸ περιφερὲς καὶ οὐχὶ τετράγωνον.

Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ἦν «πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῆ δ' ἐρέψει περικρινὲς καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγεσθαι γενέσθαι μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς.»

Ἄρα μόνον κατὰ τὴν ὄροφὴν λέγει, ὅτι συνέκλινε κατ' ἀπομίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ Ξέρξου, ἐν ᾗ τὸ λοιπὸν οἰκοδόμημα ἦν τετράγωνον, καὶ τοιοῦτον ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαί.

Οὕτω διηρημέναι ἦσαν αἱ γνώμαι τῶν ἀρχαιολόγων ὅτε τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ὁ ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου διαπρεπῆς ἀρχιτέκτων ἀρχαιολόγος καθηγητὴς κ. Dörpfeld, διατρίψας ἐπ' ὀλίγον ἐνταῦθα, ἐπισκεφθεὶς τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν, συνεφώνησε μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ὅτι ὄντως τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀνασκαφὴν καὶ ἀποκαλυφθὲν τετράγωνον οἰκοδόμημα εἶναι αὐτὸ τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Μοι ὑπέδαλε δὲ καὶ ἔκθεσιν μετὰ σχεδιαγράμματος, ἣν θέλομεν δημοσιεύσει ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

Ἡ γνώμη τοῦ Dörpfeld βαρύνει πολὺ καὶ θεωρεῖται ἀθθεντία εἰς τὰ ἀρχαιεκτονικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ τῆς ἀρμοδιότητός του ζητήματα. θέτουσα οὕτω τέρμα εἰς τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ὀλίγων ἔτι ἀντιφρονούντων.

Τῇ ὑποδείξει τοῦ κ. Dörpfeld σκάψαντες βαθύτερον ἐντὸς τῆς αἰθούσης εὗρομεν τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ἴσταντο οἱ ὑποδοστάζοντες τὴν στέγην τοῦ οἰκοδομήματος κίονες, οἵτινες ἦσαν μαρμάρينوι. Εὗρομεν μέχρι τοῦδε τέσσαρας κατὰ χώραν,

ἄλλων δὲ ἐσημειώσαμεν τὰς θέσεις, διότι εἶχον ἀφαιρεθῆ ἤδη ἐν παλαιοῖς χρόνοις.

Ἐπέχουσιν αἱ βάσεις τῶν κίωνων τούτων 6 μέτρα εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἅπ' ἀλλήλων καὶ εἰς 6 στοίχους, ἐξ ὧν ὑπολογίζομεν ὅτι θὰ ἦσαν 36 ἐν ὄλῳ.

Τὸ βραχυῶδες τῆς αἰθούσης ἔδαφος εὔρομεν χαμηλότερον καὶ τῆς εὐθυντηρίας τοῦ κτιρίου κατὰ 0, 10 καὶ τοῦτο λόγῳ ἀφαιρέσεως τῶν πλακῶν, δι' ὧν τὸ πάλοι ἢ αἰθουσα ἦν ἐπεστρωμένη, ὡς ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπεστηρίζαμεν. Αἱ ἀφαιρεθεῖσαι πλάκες τίς οἶδε ἂν μετεδλήθησαν εἰς ἄσβεστον, διότι ἡ εὔρεσις ἐνταῦθα τριῶν ἄσβεστοκαμίνων ἐξηγεῖ τὴν ἐπελθοῦσαν μεγάλην καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν, ἣν ὑπέστη τὸ πολυπαθὲς οἰκοδόμημα. Ἀρκετὰ τεμάχια τῶν πλακῶν τούτων ὡς καὶ κίωνων εὔρομεν ἡμικεκαυμένα ἐν μέσῳ πυκνοῦ στρώματος ἐλαιοπυρήνων, οἷτινες ὡς καύσιμος ὕλη ἐτίθεντο ἐκεῖ, ἣ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς ἄλλα μεταγενεστέρων χρόνων οἰκοδομήματα.

Ἐκ τῆς εὔρέσεως τῶν κίωνων τούτων πιστοῦται, ὅτι καὶ ὁ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου κατὰ τὰς ἀνσκαφὰς τοῦ 1862 εὔρεθεις κίων, ὁ φέρων ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἀριοβαρζάνην διὰ τὰς πρὸς τὴν πόλιν προσφερθείσας μεγάλας αὐτοῦ εὐεργεσίας, προέρχεται ἐκ τῶν κίωνων αὐτοῦ τοῦ Ὁδείου, ὡς ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέσαμεν. Ἐπὶ τοῦ κίονος τούτου ἴστατο αὐτὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀριοβαρζάνου, οὗ ἡμεῖς εὔρομεν τὴν δαφνοστεφῆ αὐτοῦ κεφαλὴν, ὡς δεικνύει ἡ τελεία ὁμοιότης αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων εἰκόνα τοῦ βασιλέως τούτου.

Ταῦτα ἔχω νὰ ἐκθέσω διὰ τὰς κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἐργασίας ἡμῶν ἐν τῷ Ὁδεῖῳ τοῦ Περικλέους.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ